

UDK 811.163.4*3'373.231

DOI: 10.33669/KJ2019-30-04

rad primljen: 31. 10. 2019.

rad prihvaćen: 16. 12. 2019.

PRETHODNO SAOPĆENJE

JASMIN HODŽIĆ

Naučni saradnik
Institut za jezik Univerziteta u Sarajevu
Hasana Kikića 12, Sarajevo, BiH
jasmin.hodzic@izj.unsa.ba

PITANJE AKCENTA LIČNIH IMENA U ORTOEPSKOJ NORMI BOSANSKOG JEZIKA

Sažetak: U radu se govori o antroponimskim akcenatskim varijacijama, konkretno, o akcenatskim dubletima kod ličnih imena u bosanskom jeziku, uglavnom kod imena stranog porijekla. Uzorkovano istraživanje pokazuje da su posebno primjetne zakonitosti kod dihotomije ustaljenih izgovornih obrazaca na širem bosanskohercegovačkom terenu, mada su stanovite varijacije prisutne i kod pojedinih antroponima na jednom te istom (užem) govornom području. Ova činjenica suprotstavljena je problemu standardizacije ličnih imena, oko čega se posebno raspravlja u ovom radu. Cilj rada jeste da se ukaže na pitanje standardološkog pristupa akcenatskim varijantnostima (ili kategoriji ovjerenih akcenatskih dubleta) kod antroponima u savremenom bosanskom jeziku, gdje se kroz utvrđivanje popratnih zakonitosti, posebno vidljivih kod postojanih uzroka akcenatskih varijabilnosti, može govoriti i o nekim općim zakonitostima u bosanskoj ortoepiji.

Ključne riječi: akcenatski dubleti, antroponimija, lična imena, ortoepska norma, bosanski jezik

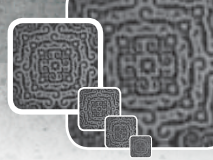
Uvod

Onomastička građa koja se tiče eksplicitno bosanskog jezika do sada je često prikazivana s postojećim nesrazmjerom u različitim rječnicima srpskohrvatskog jezika, bilo da se radi o općim opisnim ili o specificiranim (najčešće pravopisnim) rječnicima, pa su podaci nerijetko bili nepouzdana ili je pak obim te građe dat u znatno manjoj mjeri nego što bi to bilo očekivano. Ipak, u savremenom trenutku očekuje se da iz bosanske perspektive možemo govoriti o imenima koja se posebno tiču Bosne i Hercegovine i bosanskog jezika, bilo da se radi o imenima naseljenih mjesta, najčešće o imenima gradova i većih sela, ili da govorimo o ličnim imenima i prezimenima u Bosni i Hercegovini, a napose o imenima Bošnjaka koja su uglavnom orijentalnog (dakle stranog) porijekla, čime naročito postaju i ortografski i ortoepski vrijedna pažnje.

U nedostatku naučnog zanimanja za ovu temu¹ posebnu prazninu popunili su Škaljićev (1966) rječnik turcizama, a nešto kasnije i Smailovićev (1977) imenar odnosno monografija o muslimanskim imenima orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini; oba djela za nas naročito važna samom činjenicom da nose informacije i o izgovoru svih primjera datih u rječniku, odnosno, imenaru. Negdje ćemo pronaći dubletne akcenatske likove, negdje neslaganje sa savremenom bosanskom govornom praksom, negdje neslaganje između Škaljića (1966) i Smailovića (1977) i sl.

Koliko su informacije o akcentu ovdje bitne za govornike bosanskog, toliko su, čini nam se, bitne posebno za bliže južnoslavensko okruženje koje s bošnjačkim imenima (i njihovim akcentima) stupa u kontakt. Za razliku od prikazanog normativnog akcenta u pravopisnom rječniku Pravopisa srpskohrvatskog književnog jezika

¹ Kod nas imamo i novijih monografskih istraživanja na temu ličnih imena (up. Kolonić 2006, Lisičić 2009). Inače najinformativniji i najobuhvatniji pojedinačni doprinosi bosanskoj akcentologiji mogu se sagledati kroz radove Naile Valjevac, a koja se akcentom antroponima bavila na primjeru govora visočkih Muslimana (up. Valjevac 1979; a zatim: 2004, 2009, 2009a). Također, najnovija istraživanja bosanske akcentuacije dala su monografiju o akcentu u savremenom bosnskom jeziku (v. Alić 2017).

u izdanju Matice srpske i Matice hrvatske iz 1960, aktuelni pravopisni rječnici bosanskog nisu davali informacije o akcentima,² pa podatke o bosanskoj normativnoj ortoepiji nalazimo u gramatikama i rječnicima savremenog jezika, ili u za to namjenskim priručnicima. Međutim, osim Škaljića (1966) i Smailovića (1977) za pitanja izgovora ličnih imena (i prezimena) u bosanskom (još) nemamo studije većeg obima.

Ovdje ćemo se nakratko osvrnuti prije svega na različita pitanja adaptacije ličnih imena kao riječi stranog porijekla, a potom posebnu pažnju posvetiti pitanju standardizacije ličnih imena u bosanskoj ortoepskoj normi, kao i općim pitanjima standardizacije imena.

S obzirom na to da u južnoslavenskom kontekstu naročito možemo govoriti o posebnostima bosanske ortoepije, neupitna je važnost savremenih ortoepskih istraživanja u bosnistici. S tim u vezi, valja se podsjetiti na zapažanje dr. Ismeta Smailovića izrečeno još na Mostarskom savjetovanju o književnom jeziku (1973), predstavljeno i objavljeno s ostalim zapažanjima pod za nas indikativnim naslovom “Naredni zadaci naučnoistraživačkih i stručnih institucija u proučavanju jezika i u jezičnoj standardizaciji u Bosni i Hercegovini”, gdje se kaže sljedeće:

I za nauku i za praktične potrebe nameće nam se izrada **ortoepskog** odnosno **akcentološkog rječnika**, gdje bi sve riječi bile akcentovane ne samo u svome osnovnom obliku nego i u svim slučajevima kad se akcenat mijenja. Ukoliko bi posao oko izrade takvog rječnika bio suviše težak i komplikovan, a sigurno da bi bio, onda bi trebalo što prije izraditi bar **ortoepski priručnik**. **Time bi mnogi dobili** u ruke važno pomagalo koje dosada nisu imali, ili su ga imali nepregledno i nepriručno. Malen je broj nastavnika, glumaca, recitatora i spikera koji s razumijevanjem mogu ulaziti u akcenatske probleme, a ortoepski priručnik bi im u tome mnogo pomogao. (Smailović 1974: 144, u: Šipka i dr. 1974)

² Osim najava prof. Dževada Jahića da će takvo što biti urađeno po prvi put u budućem bosanskom pravopisu, a koji je tek u izradi.

U pogledu akcenta ličnih imena upravo je Smailović dao poseban doprinos spomenutom monografijom o ličnim imenima (Smailović 1977), što je najavio prethodno spomenutim referatom na Mostarskom savjetovanju (1973), naglašavajući da će njegov rječnik ličnih imena imati i podatke o pravilnom akcentu.³ Međutim, aktuelni trenutak pokazuje nužnost nastavka istraživanja u ovom smjeru, posebno ako računamo na savremenu bosansku ortoepsku normu. Postavlja se pitanje da li treba i kako ukazivati na standardne ortoepske likove kod ličnih imena. U nastavku postavljamo raspravu s obzirom na dostupne uvide koje djelimično opovrgavaju ili uglavnom potvrđuju nužnost pridavanja ortoepske pažnje onomastičkoj, napose antroponimskoj građi u savremenom jeziku. Predviđa se da je, kako to često i biva, rješenje postavljeno negdje u sredini između dvije krajnosti.

Lična imena u pitanjima adaptacije riječi stranog porijekla

Međujezički kontakti i kulturalne razmjene sigurno su u savremenom trenutku više intenzivirani nego inače, barem ako se govori o stalnim (kontinuiranim) utjecajima, dok je pojedinačnih globalnih intenzivnih utjecaja kroz historiju bilo više. Konkretno, Bosna i Hercegovina izrazito značajan vid promjena na ovom planu ima u smjeni i kasnijoj sprezi bosanske srednjovjekovne i osmanske kulture na našem tlu, što se naročito odražava i na planu jezika.

Kod usvajanja riječi stranog porijekla nesumnjivo je pitanje njihovog prilagođavanja strukturi jezika primaoca, bilo da govorimo o transkripciji (i transliteraciji) ili ortografskom prilagođavanju, prilago-

³ Smailović (1977) tako govori o obilježjima odgovarajućeg izgovora za pojedina imena, dajući podatke o tome "kako bi ih trebalo izgovarati". No, kako se iz perspektive moderne lingvistike ne govori o pravilnom i nepravilnom, već o standardnom i nestandardnom, pri čemu je sve što se upotrebljava u jeziku time i pravilno (bilo standardno ili ne), tvrdnju o pravilnom akcentu koristimo ovdje upravo da, u suprotnom, možemo ukazati i na akcenatske likove za koje ne možemo reći da se "u dovoljnoj mjeri" upotrebljavaju. Neodređena tvrdnja "u dovoljnoj mjeri" također nije primjenljiva na lična imena (za koja važi da će se neki ovjereni akcenatski likovi upotrebljavati i "u manjoj mjeri" od ostalih). Međutim, može se desiti da, izgovarajući sasvim drugi akcent od očekivanog, katkad i pogriješimo prilikom vlastitog izgovora ličnih imena (prezimina, imena naselja i sl.) kojima nismo pridružili odgovarajući akcent; i tada, naravno, govorimo o pogrešnom ili nepravilnom akcentu, odnosno, izgovoru.

đavanju morfološkim (obličkim) zakonitostima jezika (što uključuje i ortografska pitanja, i sve skupa se odražava na pravopisna pravila), ali i posebno o pitanjima različitih izgovornih likova, pogotovo u slučaju nesrodnosti akcenatskih sistema kod jezika među kojima dolazi do kontakata.

Sigurno možemo govoriti i o nemalom broju naziva i imena koje dobijamo “u okvirima šire shvaćene kulturne razmjene” (Janković 1980: 9). Posebno, u našem jezičkom sistemu se mogu povremeno javljati strana imena, s jedne strane, dok se u drugom sloju veliki broj imena može naći kao već adaptiran u domaći jezički sistem, pa se takve riječi i ne osjećaju stranima (čemu imamo i razliku u terminologiji – *strane riječi*⁴ i riječi *stranog porijekla*, a koje su po mnogo čemu odomaćene). Među odomaćenim riječima stranog porijekla u bosanskom jeziku svakako su naročito važna lična imena, posebno s obzirom na činjenicu da su bošnjačka lična imena danas, izuzimajući mali procenat, uglavnom upravo stranog porijekla. Smailović (1977a) naglašava “da su muslimanska imena orijentalnog porijekla sastavni dio naše opće antroponimije, da pripadaju našem jeziku, njegovoj fonetskoj i morfološkoj strukturi, njegovom akcenatskom sistemu i da ih zbog toga ne treba smatrati tuđim i stranim” (Smailović 1977a: 33).

Također, literatura prepoznaje princip prilagođavanja akcenatskih likova koji nam dolaze i iz bližeg (južnoslavenskog) regiona, recimo iz makedonskog i slovenskog, pa i iz bugarskog jezika. Zato: “Možemo izvesti opće pravilo da strana vlastita imena i prezimena treba prilagođavati normama naše standardne akcentuacije.” (Šipka 1987: 191)

Zato u pogledu prilagođavanja već primljenih imena orijentalnog porijekla važe neke razlike u odnosu na druge izvore ili druga imena koja nam dolaze s različitih izvora, upravo u tome što prethodna i ne osjećamo više kao strana, dok se kod ostalih u praksi čuju i adaptirani i izvorni likovi.⁵

⁴ Čak ima mišljenja da kod upotrebe “stranih riječi” privremeno progovaramo i na stranom jeziku – čime ni po čemu ne moramo prilagođavati takve riječi domaćem izgovoru već ih izgovaramo stranim naglaskom. Naravno, u praksi su prilagođavanja prirodno prisutna, a dešava se da zadržimo i izvorni izgovorni lik.

⁵ Slično, s većim poznavanjem arapskog npr. u praksi se čuju ili u pisanju sve češće vide i izvorni likovi imena koja dolaze iz arapskog.

Zato, konkretno, poredeći se s makedonskim jezikom, imamo sljedeće:

Makedonski jezik ima ekspiratoran i utvrđen akcenat, dok naš jezik ima tonski i slobodan akcenat. To će reći da je u makedonskom jeziku akcenat fiksiran, uvijek, na trećem od kraja slogu. (...) Osim toga, naš jezik zna za intonaciju naglašenoga sloga (silaznu i uzlaznu) i za dužinu (postakcenatsku!), čega u makedonskom jeziku nema uopšte. Baš zbog toga **u makedonskim imenima i nazivima doći će, na našem tlu, do podvođenja u naše prozodijske norme.** (istakao J. H.) (Dabić 1979: 40)

Ipak, u jezičkoj praksi se čuje dosta kolebanja i izgovora izvornih makedonskih akcenatskih likova. Slično, kod adaptacije iz bugarskog vrijedi konstatacija:

Bugarski akcenat je sasvim različit od našega: on je ekspiratoran i slobodan je. Dakle, ne zna za dužinu i kratkoću naglašavanja vokala. Naš akcenat je, naprotiv, tonski i samo je ograničeno slobodan. **Zbog toga će sva bugarska imena (i uopšte apelativi) morati da izgube oksitonezu na našem tlu. To nije bio slučaj s makedonskim imenima jer se mjesto bugarskog akcenta protivi načelima naše akcentuacije,** dok se mjesto makedonskog akcenta nije protivilo tome. (Dabić 1979: 41)

Ova dva naizgled kontradiktorna citata pokazuju, kako razlike između bugarske i makedonske akcentuacije (bez obzira na sve izrazite sličnosti makedonskog i bugarskog jezika), tako i načelnu bliskost makedonskog akcenta našem u odnosu na bugarski – a što se ne očituje u činjenici da je makedonski vezani akcenat (zasnovan na zapadnomakedonskim govorima) tipološki udaljeniji od bugarskog slobodnog akcenta (i istočnih makedonskih govora koji imaju slobodan naglasak), što je nama bliže (up. Kapović 2015: 69). Također, slučaj i sa Slovenijom i slovenskim jezikom je sljedeći:

Slovenački jezik ima tonski akcenat, kao i naš jezik; ali je to nešto drugačije sistemski organizovano nego kod nas. Intonacija se kod Slovenaca razlikuje samo u dugom naglašenom slogu. Kvantitet se razlikuje samo u naglašenom slogu, postakcenatskih

dužina nema nikako u slovenačkom jeziku. To se sve tiče prirode slovenačkog akcenta, a u pogledu mjesta slovenački akcentat je slobodan – bez ikakvih ograničenja. Može čak da bude i na posljednjem slogu, što je u našem jeziku nemoguće – bar u riječima slovenskog porijekla. (Dabić 1979: 66)

Kad se pokazuju do sada preovladavajuća mišljenja da treba prilagođavati imena iz makedonskog i slovenskog, kao i inače iz drugih stranih jezika, posebno je pitanje, dakle, šta s crnogorskim, hrvatskim i srpskim imenima i njihovim tipičnostima u akcentuaciji u odnosu na bosansku ortoepiju? Ovo pitanje se osim za akcentat ličnih imena naročito može postaviti za izgovor pojedinih imena naseljenih mjesta, napose imena gradova, ali oboje je predmet posebnog istraživanja.

Slično, M. Šipka (1987) govoreći o makedonskim i slovenskim prezimenima i njihovom akcentu kod nas, kaže za njihov izvorni izgovor (ovdje za makedonska prezimena): “Što se samog naglasaka tiče, ne protivi se direktno pravilima naše standardne akcentuacije, jer se na jednom od srednjih slogova, ili na prvom slogu, nalazi kratki (u nas uzlazni) akcentat: *Koliševski, Kòneski, Grùjevski, Todòrovski, Stomàtoski*. **Pa ipak, mi takav akcentat ne osjećamo kao svoj.**” (istakao J. H.) (Šipka 1987: 189)

Istaknuti dio prethodnog citata jasno pokazuje djelimičnu opravdanost protivljenju stavovima koji brane neprilagođavanje akcenta u vlastitim (ovdje ličnim) imenima, jer bi se kod govornika koji “neobičan izgovor” ne bi prilagođavao desilo to da mijenja akcentatske navike i da usvaja nove ortoepske obrasce koje do tada nije imao. Zato se dodaje: “U našem jeziku makedonska imena na *-ski* stekla su drukčiji naglasak (kratkouzlazni na predzadnjem slogu), pa imamo: *Kolišèvskī, Konèskī, Grujèvskī, Todoròvskī, Stomatòskī*, i to uvijek sa dužinom na zadnjem slogu.” (Šipka 1987: 190)

Za slovenska prezimena se navodi da odstupaju od pravila standardne akcentuacije jer im je akcentat na posljednjem slogu (s tim da u slovenskom samo neke riječi, pa tako i samo neka prezimena, imaju naglasak na posljednjem slogu).

Slično, pitanje ličnih imena (uglavnom stranog porijekla) stvara nedoumice kod pravopisne problematike, pa često jedno te isto lično ime možemo naći napisano i izvorno, i prilagođeno.⁶ “Za prilagođavanje stranih (što znači i slavenskih) vlastitih imena našim akcenatskim zakonima zalažu se svi naši lingvisti” (Šipka 1987: 190). Pitanje je ovdje samo šta su “naše akcenatske zakonitosti” – teorijska ili upotrebna vrijednost naših akcenata?

Iz prethodnih opservacija kod prilagođavanja makedonskih i slovenskih imena vidjelo se da se pod akcenatskim zakonitostima ne misli nužno na teorijske postavke, već i na upotrebnu vrijednost akcenata. U afirmiranju potrebe prilagođavanja ističe se: “Treba imati na umu da je slovenački jezik **za nas ipak strani jezik**, uza svu svoju sličnost – genetičku i tipološku (...)” (istakao J. H.) (Dabić 1979: 67). Također, sam Šipka (1987) je govorio o “prilagođavanju stranih (što znači i slavenskih) vlastitih imena”, pa se u savremenom trenutku može na isti način pristupiti i odnosu između bosanske, hrvatske, srpske i crnogorske ortoeipije.⁷

Međutim, nije sasvim jednostavno tekao proces prilagođavanja imena našem jezičkom sistemu. “Pitanje preuzimanja tog jezičkog materijala u naš jezik rješavano je u prošlosti u znaku određenih uzusa, na osnovu zahtjeva toga vremena, u što možemo steći uvid ako u dijahronoj perspektivi pristupimo analizi bogatog leksičkog materijala koji smo na ovaj način baštinili.” (Janković 1980: 9). Ovdje svakako možemo pristupiti različitim, prije svega ortografskim ili pravopisnim kolebanjima u pitanjima prilagođavanja imena arapskog, turskog i perzijskog porijekla našem jeziku, čime se sada nećemo detaljnije baviti.⁸

⁶ De Sosir se skoro pa ustaljeno rijetko piše izvorno, tako da se baš izrodila anegdota zasnovana na akcentu. Neko se dosjetio da postoji “pobosančena” verzija ovog imena (i prezimena), kao: Ferdinānd De Sòsīr. Slično, u obrnutom smislu, postavilo se pitanje zašto npr. sarajevsko *Vilsónovo šetalište* nije *Vilsōnovo/ Vilsónovo*?

⁷ Šteta je da u najnovijem rječniku ličnih imena u hrvatskom (up. Čilaš Šimpraga i dr. 2018) nemamo podatke o akcentima.

⁸ Najjednostavnija kolebanja ovog tipa su različiti primjeri geminacije, ili primjeri fonološkog prilagođavanja arapskih glasova, kao: Cerim i/ili Kerim, Almedina i/ili Elmedina, Ćemal i/ili Kemal i sl., gdje se ili kristalizira jedan lik kao vjerovatniji, ili se uzimaju oba kao jednako varijantna i ovjerena. (Kerim i Kemal vjerovatnije nego Ćerim ili Ćemal, mada je Ćerim postojanije od Ćemal (dok je postojano prezime Ćemalović). Almedina i Elmedina su dva različita jednako postojana imena, doduše, istog značenja.)

No, valja ipak ilustrativno istaći sljedeće. U raspravama o prilagođavanju arapskih imena našem jezičkom sistemu u pitanjima vokalizacije bile su se pojavile ideje da se ide ka tzv. *evropskoj vokalizaciji*, pa da se piše npr. *Mohamed* i *Jusef* umjesto *Muhamed* i *Jusuf* (v. Smailović 1955). Kao kriterij uziman je stav da u arapskom jeziku vokalizacija nije važna i da se zato uglavnom i ne bilježi. Međutim, poznato je da vokali u arapskom mijenjaju i značenja i oblike riječi, slično kao što i akcenti u našem jeziku koji imaju ulogu fonema i mijenjaju značenje i/ili vrstu riječi. Ovo se potvrđuje i u sljedećem:

Dalibor Brozović se zalaže za evropsku vokalizaciju arapskih imena tvrdeći, da Arapima vokali nisu mnogo važni, pa ih čak i ne pišu. (...) Arapima su vokali vrlo važni, a ne pišu ih zato, što ih lako određuju po smislu i znaju im kvalitetu po značenju riječi u rečenici. To je sličan slučaj kao s našim akcentima. **I mi, uglavnom, ne pišemo akcente**, jer ih lako određujemo i pogađamo po smislu. **Može li sada netko na osnovu toga tvrditi, da akcenti u našem jeziku nisu važni?** (istakao J. H.) (Smailović 1955: 143)

Slično, nalazimo na više ili manje opravdane ili potkrijepljene tvrdnje da akcenat ličnih imena jeste ili nije važan, čime ćemo se ovdje naročito baviti.

Inače, kod pitanja prilagođavanja riječi, a naročito imena stranog porijekla, možemo reći da je prošlo dovoljno vremena da se ovdje već može i treba govoriti o nekim ustaljenim ili unificiranim obrascima koji su rezultat ili bi trebali biti rezultat već završenih procesa.

U današnje vrijeme, u vrijeme razvijenih i kultiviranih standardnih jezika, pitanje preuzimanja jezičkog materijala u bilo kom vidu predstavlja jedan od vidova svjesnog angažovanja na stručnoj i naučnoj elaboraciji u jednom sektoru jezičke standardizacije, koje stoji u znaku jedinstvenog zahtjeva **iznalaženja adekvatnih rješenja radi stalnog svjesnog kultiviranja standardnog jezika** i njegovog što boljeg osposobljavanja kako bi bio medij univerzalne komunikacije u savremenom našem društvu. (Janković 1980: 9)

Dodatni problem, međutim, javlja se u tome što su strane riječi same po sebi takve da u prilagođavanju našem akcenatskom sistemu skoro pa neminovno dolazi do dubletnosti u akcentuaciji, pa imamo: *próblem* i *pròblēm*, *asistènt* i *asistent*, *àuto* i *äuto*, *sàbah* i *sābah*, *gùma* i *gūma*, *mèntor* i *mēntor*, *rakèta* i *rakēta*, *màrka* i *mārka*, *dimènzija* i *diménzija* itd.

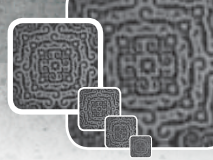
Dakle, određeni fond riječi ima veći potencijal da se realizira u dubletnim likovima. Zato nije neobično da se u dosadašnjoj literaturi o akcentu bosanskih imena orijentalnog porijekla mogu zapaziti izrazite dubletnosti ili različita rješenja.

Problem standardizacije imena

Uzorkovano istraživanje akcenatskih varijacija kod bošnjačkih ličnih imena pokazuje da su posebno primjetne zakonitosti kod dihotomije nekih ustaljenih izgovornih obrazaca koje vrijede u općoj teoriji bosanskih akcenatskih varijantnosti, a koja inače nije do kraja ni upotpunjena, čime će zakonitosti koje dobijemo analizom akcenatske slike antroponima teorija dodatno biti potvrđena ili u pojedinostima dopunjena. Kako je ime za sebe jezički spomenik i kulturološki istaknut jezički znak, lična imena imaju veliki značaj u proučavanju materijalne i duhovne kulture jednog naroda.

U knjizi “Muslimanska imena orijentalnog porijekla” dr. Ismeta Smailovića, te u drugim sličnim knjigama (posebno primjer ozvučene knjige imena, v. Agić 2009) imamo zabilježenu sliku akcenatskih vrijednosti bosanske antroponimije. Djelimično, ona se može sagledati i analizom gramatičkih priručnika, pravopisnih rječnika i drugih specijaliziranih rječnika i posebnih radova – iz čega se u velikoj mjeri nazire neusaglašenost, nedosljednost i samim tim varijantnost kada su u pitanju bošnjačka lična imena i njihova ortoepska vrijednost.

Iz šire dostupne literature koja se uže bavi ovom problematikom uviđamo da je ortoepska problematika ličnih imena posebno, veliko i neistraženo područje koje je bitno za različite oblasti kojih se tiče: fonijsku i normativnu vrijednost jezika, sredstva informisanja, kulturološko obilježje jezika i sl. Također, literatura potvrđuje da se na

novoštokavskom području javljaju izrazite akcenatske dvostrukosti i kod ličnih imena, što sagledavanje ove teme u cjelini čini prijekom potrebom i velikim poslom za sebe.

Homonimija kod muških i ženskih imena izražena homografijom, a ne i homofonijom, pravi je dokaz o mjestu i ulozi akcenta u ličnim imenima uopće i o potrebi postojane utvrđene ili ovjerene akcentuacije ličnih imena. Zanimljivo je da savremena akcentuacija uvijek mora računati na činjenicu da se jezik konstantno u većoj ili manjoj mjeri mijenja. Zato će i u različitim presjecima stanja sasvim opravdano biti mogući (ili čak nužni) i različiti rezultati opće slike koju nastojimo sagledati. Naravno, opće promjene mogu utjecati i na promjene u homonimiji, pa se može desiti (dešava se) da će se pojaviti i novi homografi, ali i dalje od toga, čak i novi potpuni homonimi (homografi i homofoni).⁹ No, dodatno je pitanje stepena ovjerenosti takvih jezičkih promjena.

Ako uzmemo u obzir raspravu da li su različite akcenatske realizacije jednog imena zapravo i dva različita ili dva ista imena, slično se možemo upitati za imena s različitim refleksima glasa *jat*: *Ljeposava* i *Leposava*, *Snežana* i *Snježana* i sl. Uzmimo npr. neki sportski prijenos u kojem čujemo sad *Panatinaikòs*, *Olimpijakòs*, a sad *Panatinaikos*, *Olimpijãkos*. Ili, šta ćemo s dilemama u izgovoru imena jedne te iste utvrđene osobe, kao: *Odisej*, *Platon*, *Homer*, *Penelopa*, *Sofoklo*, *Euripid*, *Metodije*; *Mocart*, *Betoven* i sl., posebno na radiju ili televiziji?¹⁰

Ne bi se smjelo dešavati da jednu te istu osobu, čak u toku istog razgovora, oslovljavamo sad na jedan, sad na drugi način.¹¹ Iako, postoje i

⁹ Smailović (1977) navodi: “Rijetki su izuzeci da akcenat nije napravio razliku između muškog i ženskog imena.” Dalje se navodi da kod: “imena u kojima je akcenat relevantan za odredbu imena po rodu (a on se obično ne piše) mora u dokumentima i tiskanicama postojati rubrika za oznaku spola, čije će obavezno popunjavanje otkloniti sumnju da li je osoba s takvim imenom muško ili žensko” (Smailović 1977: 65–66).

¹⁰ Na bh. javnom servisu, u programu *Dnevnika 2* Federalne televizije, 11. 2. 2018. mogli smo čuti ponavljanje pogrešnog izgovora prezimena *Kõnaković*, kao. *Konãković*, up. <http://www.federalna.ba/bhs/vijest/228908/dnevnik-2-11022018> [6. 9. 2019]

¹¹ Kadić (2014) tako upozorava na potrebu vraćanja na izvorne bosanske akcenatske likove u imenima tipa *Idrìz*, *Rèfik*, i dodaje: “Pored Idriza, pogrešno se upotrebljavaju i druga orijentalna imena Bošnjaka toga tipa iako su njihovi nosioci obćepoznati, kao što su: Dževad (Karahasan), Nedžad (Ibrišimović), Džemal (Bijedić), Derviš (Šušić), itd.” (Kadić 2014: 422) Također: “Ćopić (Prezime našeg poznatog pisca Branka Ćopića najčešće se pogrešno izgovara, pa se veoma često može čuti Ćopìć)” (Kozomara 2018: 48). Slično je s prezimenom pisca Hasana Kikića, jer u njegovom zavičaju izgovaraju to prezime s dugouzlaznim, a ne s kratkouzlaznim akcentom. Inače, prezimena pisaca dosta kod nas stvaraju nedoumica i dvojnosti.

u ovom slučaju ovjereni akcenatski dubleti. No, pravo je pitanje kako se prema njima odnositi i da li se, barem u ovakvim slučajevima, treba opredijeliti za jednu od više mogućih izgovornih varijanti?

Izgovor stranih vlastitih imena i prezimena karakteriše kod većine govornika, uključujući ovaj put i spikere, neprilagođavanje **prozodijskim normama koje važe za domaća imena**. Osim toga, ni u jednoj drugoj kategoriji ne vlada tolika raznorodnost i rekli bismo čak, **prozodijska improvizacija**, kao što je to slučaj sa stranim vlastitim imenima. Vrlo često isti govornik u toku jedne emisije na dva ili tri načina izgovara strano ime, ili dva spikera govoreći neposredno jedan iza drugog i smenjujući se nekoliko puta, izgovaraju ime iste ličnosti svaki na svoj način. (Jokanović-Mihajlov 2013: 187)

Možemo npr. čuti srbijanske ili hrvatske novinare kako u televizijskom programu izgovaraju *Ferhàdija* umjesto *Ferhadija* ili *Àladža* umjesto *Alàdža*, za imena poznate banjalučke ili fočanske džamije. Pravo je pitanje hoće li ovakav izgovor biti ovjeren u srpskom i hrvatskom jeziku. U bosanskom sigurno neće. Zato u potpunosti stoji konstatacija: “Dobar dio spikera i novinara uglavnom se vodi inferiornom mišlju da će govoriti pravilno ako budu govorili onako kako inače ne govore.” (Čirgić i Šušanj 2013: 11)

Također, to što će rezultati istraživanja ortoepske slike vlastitih imena pokazati i ovjerene akcenatske dublete (koje se inače u značajnom procentu svakako javljaju u bosanskoj ortoepiji), značit će samo to – upravo i kod imena postoje dubletni likovi, a postojanje (akcenatskih) dubleta ne znači da se ne može ili ne treba utvrditi standard. Sam standard ima već utvrđene kriterije koji se kao takvi trebaju primijeniti na pitanje (akcenatskih) dubleta. Pitanje dubletnosti uvijek je pitanje više kriterija po kojima nešto samo po sebi postaje standardološki prihvatljivo, a nerijetko se postojanje više rješenja smatra potpuno jednako prihvatljivim, mada će se moći odvojiti i dio jezičkog materijala u kojem se u dubletnim rješenjima jednom od njih može ili treba dati prednost. Druga je stvar što se načelno može težiti oslobađanju od dubletnosti u normativnom smislu, ali uvijek

će postojati jedan dio jezičke građe za koju takav princip neće važiti. Zato će se kod izdvojenog mišljenja da normiranje ličnih imena neće moći biti provodivo, morati uzeti u obzir činjenica da je takvo mišljenje izvedeno možda upravo iz činjenice da ne možemo poništiti ovjerene varijantnosti. Dakako da ne možemo, i ne trebamo. No, varijantnost prije svega nije apsolutna u jeziku, i uvijek se kod varijantnosti govori samo o izdvojenom (manjem) procentu koji joj je podložan. Za ostatak jezičke građe (koji ne podliježe varijantnostima) se već zna (prepoznaje) standard, i ostaje samo pitanje kako tretirati u standardu postojane varijantnosti. U ovom slučaju moramo računati na stepenovanje (gradaciju), gdje, kako smo već kazali, možemo govoriti o većem ili manjem stepenu jednakosti među varijantnim rješenjima. Dakako, pri tome će i sama varijantnost morati imati svoje granice. Tako, na primjer, dva lična imena (ili bilo koja dva akcenatska dubleta) mogu imati približnu jednakost, uz treću varijantnost koja je ovjerena po manjem broju kriterija. No, nećemo moći govoriti o dodatnim ovjerenim varijantnostima koje se uslijed različitih okolnosti pojave ili mogu pojaviti u jeziku, sve dok one same ne potpadnu pod minimalno jedan i više kriterija¹² koji će im pojačati standardološku ovjerenost. Generalno, jedno izgovorno neobično ime kao takvo neće moći apsolutno biti zanemareno, ali isto tako neće moći biti ni apsolutno prihvatljivo, pa se sam po sebi nameće zaključak da ovdje dilema ne bi trebalo ni biti.

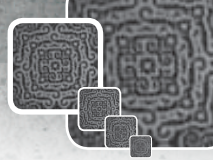
Za razliku od dubletnosti koja nije vezana za imena, pri čemu se uzima kriterij da: “Od dva (tjeđe i tri) dopuštena akcenta treba upotrebljavati onaj koji je običniji u konkretnoj sredini” (Telebak 2009: 47), posebno je pitanje kako se odnositi prema ovjerenom a drukčijem izgovoru imena i njihovim nositeljima, a koji dolaze iz druge sredine, što se svodi na pitanje da li nositelj imena akcenatski mijenja tj. prilagođava po izgovoru svoje ime, pri čemu sve akcenatske varijante imena doživljava jednako kao svoje ime, ili pak traži da se apsolutno poštuje izgovor nositelja (ako se može u praksi uspjeti u tome). Stoji konstatacija da: “Poteškoća nositeljâ nekoga

¹² Pri čemu se opet može govoriti i o rangiranju ili nejednakoj vrijednosti pojedinačnih kriterija.

imena s naglaskom može biti u tome što se njihovo ime **razlikuje od onoga kako ih sami izgovaraju**. U takvim, pojedinim slučajevima **presudnu riječ ima sam nositelj imena.**” (istakao J. H.) (Bošnjak-Botica i Jelaska 2008: 146)

Stajališta kojim se potvrđuje prethodna konstatacija o presudnoj riječi nositelja imena kao izbora iz kojeg ime ulazi u širi kontekst daje također Lisičić (2009), a koji inače u svojoj studiji posebno donosi “nova imena Bošnjaka u BiH”, a kako u više navrata ističe, to su “imena kojih nema u knjizi dr Ismeta Smailovića” (Lisičić 2009: 39–87), pa na spisku takvih imena izdvaja “oko 4850 (2542 muških i 2308 ženskih) imena” (Lisičić 2009: 9). Za status ličnih imena u standardnom jeziku Lisičić (2009) navodi: “Razgovorni a ne kodificirani jezik (dijalekt dakle, jer se i on ostvaruje u razgovornoj formi) sredina je u kojoj nastaju, žive i razvijaju se vlastita imena. **Zbog toga se na njih ne mogu primijeniti isti kriteriji kao na ostale riječi kad ih uvodimo u standardni jezik.**” (istakao J. H.) (Lisičić 2009: 18). Također, apostrofira da lična imena kao vlastita imena u punom smislu te riječi ulaze u jezik kao leksičke jedinice, ali da pritom za ime postoji “osnovni lik”, za šta bismo mogli pomisliti da se radi o izvornoj formi imena koja se kao takva valja postaviti i standardnom, barem ako se poklapa upotrebna vrijednost s izvornim likom. Međutim, Lisičić (2009) pod osnovnim likom misli upravo na nosioca imena, i prema osnovnom liku suprotstavlja “književnu normu”, pa kaže: “Njih (imena, op. a.) treba učiti kao i ostale riječi. Koliko imena, prezimena, toponima, toliko leksema. Smanjenja tu ne može biti. U tim kategorijama valja poštovati osnovni lik u najvećoj mogućoj mjeri i pri tome književna norma tu ima vrlo ograničena prava” (Lisičić 2009: 19).

No, iako se ne ističe nužnost apsolutnog poštivanja “osnovnog lika” kako ga vidi Lisičić (2009), ovakav princip neminovno za posljedicu ima promjenu akcenatskog sistema koja se manifestuje tako da bismo došli u situaciju da svi govornici počinju usvajati nove i “neobične akcente”, čime mijenjaju akcenatski sistem, a dodatno: “Neobičan akcenat – makar bio i pravilan – na one koji vas slušaju ostavlja utisak da ste pogriješili, dekoncentriše ih, odvraća njihovu pažnju

od onoga što im govorite.” (Telebak 2009: 47) Ovim dolazimo do mogućeg zaključka da je (iako na štetu nositelja) prirodnije ne unositi neobične akcente u zone drukčijeg (ali jednako ovjerenog) izgovora, čime se jedno te isto ime onda prilagođava različitim mogućnostima izgovora.¹³ Pa ipak, manjkavost ovog pristupa jeste u gubljenju izvornih distinktivnih akcenatskih obilježja vezanih za pojedinačna imena. S druge strane, moralo bi se voditi računa i o granicama varijantnosti, pri čemu nikako u apsolutnom smislu neće biti presudno varijantno obilježje za koje se nositelj odluči, jer ono kao takvo može biti i usamljeno, čisto idiolekatško, što se nikako ne bi smjelo označavati kao standardni vid jezičke prakse.¹⁴ Zato je standard u našem poimanju prije svega ono što je standardna jezička praksa, usklađena u većoj ili manjoj mjeri s jezičkom teorijom. Stav koji iznosi Lisičić (2009: 18) da vlastita imena nisu dio kodificiranog jezika i da se realiziraju na dijalekatskoj ravni lahko je dovesti u pitanje samom činjenicom da ista lična imena bivaju rasprostranjena ne samo kroz više dijalekatskih područja nego i kroz više država i jezika. Odnosno, u jednoj državi samo upotreba jednog manjeg sloja ličnih imena može biti ograničena usko na dijalekatske zone ili malo šire regije, a i to u manjem obimu.¹⁵ Isto tako, u cjelokupnom leksičkom fondu ličnih imena naravno da nisu sva imena podložna izgovornim varijacijama, tj. upravo je takvih manjina (ali, ne beznačajna).¹⁶

Inače, polazne osnove za pristup akcentu ličnih imena drukčije su u bosanskom u odnosu na srpski, hrvatski ili crnogorski jezik. Prvo, bošnjačka muslimanska imena uglavnom su stranog porijekla, a riječi

¹³ Slično, u jednom od razgovora s profesorom M. Riđanovićem, provjeravajući izvorni akcenatski lik ovog prezimena, dobio sam odgovor: “U Mostaru sam Riđanović, a u Sarajevu Riđanović”.

¹⁴ Npr. na postojeću, u velikom procentu jednakopravnu varijantnost imena *Zrinka* i *Zrínka*, ili *Hâris* i *Hâris*, nećemo moći kao jednako konkurentne usvojiti likove *Zrínka* i *Hâris*, bez dodatne provjere o njihovoj zastupljenosti (u praksi, ili po važećem teorijskom obrascu). S druge strane, registrovan je akcenatski lik koji vjerovatno čuva ishodišnu vezu s engleskim izgovorom, kod nas kao: *Hâris*, a sličan je već postojećim likovima kod drugih imena, i kao takav se uzima u obzir.

¹⁵ Kod nas npr. krajiška ženska imena na -o i na -e.

¹⁶ Od oko 3 000 imena koje izdvaja Smailović (1977), otprilike je 10% dubletno. Ovo se uklapa u druge opće odnose akcenatske dubletnosti u bosanskom, gdje građa iz rječnika savremenog jezika također pokazuje slične procenete.

stranog porijekla podložne su akcenatskim varijantnostima. Drugo, ako uzmemo pretpostavku da bosanski jezik ima nešto veću zastupljenost ovjerenih akcenatskih varijantnosti u standardu, nego što je to u drugim južnoslavenskim jezicima, onda će pristup dubletnosti ličnih imena biti usklađen s ovom činjenicom, čime će jezici s manjim stepenom dubletnosti u standardu posebno pristupati dubletnosti kod ličnih imena koji se od ostatka leksike upravo po tome i specificiraju. Naposljetku, baviti se akcentom pojedinačnih imena kao opisom, a ne propisom, u slučaju kad o tome pitanju postoje nedoumice ili neusklađenosti (a postoje, jer različite gramatike i priručnici daju različite naglaske pojedinih vlastitih imena), pitanje normativnosti akcenta ličnih imena postaje sasvim irelevantno. Dakle, bilo da normativni priručnici registruju ovu pojavu ili ne, uzimaju je u obzir ili ne, ostaju nam opet neriješena pitanja u vezi s ovom tematikom, a kojima se itekako posebno valja baviti.

U uvodnom dijelu monografije o muslimanskim imenima orijentalnog porijekla u BiH dr. Ismet Smailović ističe da “Akcenatska obrada utvrđuje s **kakvim se naglaskom izgovaraju** muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini, ili **kako bi ih trebalo izgovarati**. U slučaju da se neko ime izgovara s različitim akcentima, navedene su sve njegove akcenatske varijante, a redosljed njihova navođenja pokazuje koja je pretežnija, običnija i bolja.” (istakao J. H.) (Smailović 1977a: 17)

Ovdje se nazire pristup standardološki ovjerenoj dubletnosti u akcentuaciji, s obzirom na to da se ističe i to da: “U imenaru nisu navedena **imena s ostacima stare novoštokavske akcentuacije** npr.: *Džemâl, Halîl, Sulejmân* i sl. jer bi to prelazilo okvire namjene ove knjige.” (istakao J. H.) (Smailović 1977a: 17)

Dakle, iako na našem terenu s novoštokavskom akcentuacijom ima i ostataka stare akcentuacije (novoštokavizirani prostor), ostaci stare akcentuacije nisu uzimani u obzir jer nije namjena da se da ukupna akcenatska slika ili sve upotrebne vrijednosti akcenta. Zato je navedeno da se kod akcenta imena također govori o pravilnoj, odnosno normiranoj akcentuaciji: “Prije svega treba imati na umu

da naša muslimanska imena orijetalnog porijekla nisu strana, **da su se u fonetici, morfologiji, akcentu i tvorbi prilagodila zakonima i pravilima našega jezika** pa u tom smislu **treba što više usklađivati i njihovo pravopisno normiranje.**" (Smailović 1977a: 100)

Direktno, rečeno je da su se u akcentu muslimanska imena orijetalnog porijekla prilagodila pravilima našeg jezika, međutim, valja računati na ovjerene akcenatske dublete u našoj akcentuaciji. Zato o ovjerenim akcenatskim dubletima ličnih imena kaže sljedeće: "U izvjesnim slučajevima, **zbog specifičnih glasovnih sekvenci**, zbog dugotrajne **navike u izgovoru** i pisanju, ili iz drugih razloga **moгу se dopustiti i neka odstupanja ili dubletna rješenja.**" (Smailović 1977: 100)

Da je pitanje nemogućnosti do kraja preciznog ortoepskog određenja ličnih imena zapravo direktno povezano s pitanjem ovjerenih akcenatskih dubleta, pokazuje i primjer prilagođavanja stranih imena u hrvatskom:

U suvremenoj hrvatskoj komunikaciji postoje poteškoće s nekim od osobnih imena koja se pojavljuju u dvije ili nekoliko inačica, na različitim razinama. To se posebno odnosi na imena stranoga podrijetla, koja mogu biti u različitome stupnju prilagođena hrvatskomu jeziku. Raširena pojava inačnih oblika pokazuje da su imena dio leksika koji se ne može ni glasovno sasvim ujednačiti, još manje naglasno. (Bošnjak-Botica i Jelaska 2008: 145)

Dakle, i tamo gdje postoje akcenatski dubleti i to je ovjereni dio jezičkog (akcenatskog) sistema standardnog jezika. Tako, govoreći o velikom stepenu prilagođavanja našem jezičkom sistemu imena stranog porijekla, Smailović (1977a) ističe upravo normativnu akcentuaciju, jer su imena stranog porijekla dobila sve odlike normativnog akcenatskog sistema bosanskog jezika: "**Akcenatska prilagođavanja ličnih imena orijetalnog porijekla** izvršena su potpuno kao i ostalih orijentalizama u našem jeziku. Sva su se imena prilagodila našoj novoštokavskoj mlađoj akcentuaciji s 4 akcenta, a i nenaglašene dužine (kvantitete) našle su svoje odgovarajuće mjesto (...). (istakao J. H.)" (Smailović 1977a: 64)

Dakle, ovdje se direktno govori o akcenatskom prilagođavanju imena savremenoj akcentuaciji, odnosno standardnom jeziku. Još jednu direktnu tvrdnju o standardizaciji imena daje Šimunović (1989): “U nas su imena slabo istražena, pogotovu s obzirom na standardizaciju imenskih likova” (Šimunović 1989: 7). Ovo Šimunovićevo (1989) istraživanje, koje se i samim naslovom odnosi na pitanje normiranja imena “Ime i jezička norma” (Šimunović 1989: 7), na samom svom početku ističe tvrdnju načelno suprotnu prethodnoj, nakon koje bismo mogli pomisliti da se uopće ne trebamo ili ne smijemo baviti imenima iz standardnojezičke perspektive: “Ime je teritorijalno i djalekatski određeno. Njihova dijalekatska obilježja nije potrebno (ni dopušteno) usklađivati sa standardnojezičkim obilježjima ako imena u jeziku uspješno obavljaju svoju osnovnu funkciju: identifikaciju i diferencijaciju onomastičkih sadržaja kojima su pridružena radi njihova imenovanja.” (Šimunović 1989: 7). S druge strane, stoji: “Potreba za istom, jednoznačnom i funkcionalnom standardizacijom imena nameće se našoj normativnoj jezičnoj znanosti kao jedan od prešnjih zadataka. Potrebno je to izvršiti na svim jezičnim razinama.” (Šimunović 1989: 10) U sprezi dva prethodno izrečena stava treba primijetiti da se prvi (o nedopuštenom usklađivanju sa standardom) odnosi na, kako je citatom i naznačeno, “dijalekatska obilježja” (Šimunović 1989: 7) kod imena,¹⁷ što će reći da ne bismo smjeli dopustiti potiranje postojećih (ili supostojećih) dijalekatskih obilježja, već ćemo ih posmatrati kao inačice, odnosno dublete, jer: “Ortografske i fonetske osobitosti u imenima koje nisu u skladu s književnom normom, već su odraz odlika i običajnojezičkih navika, traže ustaljenost likova, ali često **te odlike ne smetaju funkcioniranju imena u standardnom jeziku. Takva su imena imenske inačice** (istakao J. H.)”. (Šimunović 1989: 11) Tako valja voditi računa i o stepenu te o svim vrstama i uzrocima varijacija ili raznolikih rješenja. Ona rješenja koja su nastala u okviru novoštokavske progresije, koja nisu idiolekt ili nisu vezana za uži dijalekatski prostor, koja imaju teorijsko utemeljenje i koja se mogu naći u praksi, takvi primjeri mogu doći u obzir kada govorimo o ortoepskoj normi i akcenatskim dubletima. Slijedi i kratko dodatno objašnjenje.

¹⁷ Kako se kod Šimunovića (1989) dalje vidi, ovo se najprije odnosi na svaki oblik prilagođavanja u pisanju i izgovoru imena južnoslavenskih gradova.

Akcentatski dubleti i ortoepska norma

Akcentatski dubleti i varijacije u bosanskom jeziku, tj. ovjereni bosanski akcentatski sinonimi, ipak tek trebaju detaljnije da se istraže da bi se dao potpuniji uvid u stvarnu sliku stanja u savremenom trenutku. Naročito, vodimo li računa o tome da je normiranje specifično sociolingvističko pitanje, a posebno njegov veoma važan segment – normativna akcentologija, koja je, u odnosu npr. na leksički sloj, kudikamo direktni odraz jezičkog sistema o kojem je riječ, bosanska akcentuacija se prije svega treba odrediti prema samoj sebi, pronalazeći i uviđajući ono što je izvorno bosansko, a tek onda određujući se prema pitanjima koja se tiču utjecaja s istoka ili zapada. I komparativna i kontrastivna analiza pritom će biti od velike koristi.¹⁸

No, mi smo u pogledu ortoepske norme još uvijek u fazi kad iznova trebamo propitati i popisati šta je sve u opticaju, pa tek onda usvojiti ili odbaciti pojedina jezička rješenja. S obzirom na to da se postojana ili ovjerena dubletnost sagledava kao nužno, dopušteno ili pak kompromisno rješenje, proučavanje dubletnosti u normativnoj akcentologiji time će postati okosnica u pretpostavljenom potpunom opisu akcentatske norme savremenog jezika.

Neustaljenost je opća popratna okolnost kad je riječ o normativnim priručnicima i akcentologiji, pa ni za bosanske priručnike neće biti izuzetka – i dobro je da smo u prilici da, barem u početnoj fazi, bosanske priručnike međusobno posmatramo kontrastivno i komparativno, a naročito je važno sagledati odnos odgovarajućih datih rješenja prema savremenoj govornoj praksi. Opća problemska pitanja, problemska pitanja u kojima nalazimo akcentatske varijacije koje će standard potencijalno uzeti u obzir, odnose se na: pitanje kvaliteta kod kratkih akcentata, odnos kvaliteta kod dugih akcentata, kvantitet kod silaznih i uzlaznih tonova, akcentat riječi stranog

¹⁸ Ovdje bi bilo dovoljno pretpostaviti da se u normativnim principima valja odmaći od istoka toliko da se odbace oni njegovi preovladavajući jezički utjecaji koji nisu organski dio bosanskog jezičkog podneblja, i gledajući prema zapadu čuvati prirodnu vezu u s njim postojanom zajedništvu, a ipak pritom dovoljno ostati svoj razlikujući se i od zapada (ne preuzimajući od zapada ništa od onoga što već nema u samom centru).

porijekla, akcenat dugog glasa *jat*, pitanje postakcenatske dužine, pitanje mjesta akcenta, pitanje analoškog akcenta centara itd.

Tražeci pravi odgovor na pitanje šta je sve bosansko u ortoepskoj slici savremenog jezika i po kojim principima se treba rukovoditi u formiranju potpune slike akcenatskih karakteristika bosanskog standarda svakako treba naročito imati na umu već utvrđenu činjenicu da savremenu naglasnu normu karakteriše normativna neustaljenost, nedosljednost i nestabilnost, uz izrazito zanemarivanje govorne prakse (up. Martinović 2014). Tako će varijabilnost nastati i iz odnosa upotrebne prema teorijskoj normi, iz međusobnog odnosa istočnoštokavskog i zapadnoštokavskog naglašavanja (uzimajući u obzir posebno i južno narječje), a zatim i kroz pitanje vezanosti za određene teritorijalne centre, pojave analoškog akcenta, stepen odmaka od srpskohrvatske tradicije i sl.

Hebib-Valjevac (2013) tabelarno prikazuje prozodijska standardno-jezička pravila (raspoređena na jednosložne, dvosložne, trosložne i četverosložne riječi) iz čega se nazire mogućnost ostvarenja na desetine potencijalnih prozodijskih likova, a koji su zasigurno u nešto manjem broju kombinacija ostvareni u jezičkoj praksi (ali su, ipak, u znatnoj mjeri i prisutni). No, činjenica je da su jedni akcenatski likovi u praksi običniji na jednom, a drugi na drugom govornom prostoru ili u drugom jeziku. Ovo se, zapravo, svodi na potvrdu prisustva akcenatskih dubleta u pojedinačnim južnoslavenskim jezicima ili pak na odnos akcenatskih razlika među južnoslavenskim standardnim jezicima, te na teritorijalnu, a ne striktno nacionalnu raznolikost u određenju akcenta (v. Hebib-Valjevac 2013: 153–157).

Jedan od uzroka ovjerene upotrebe akcenatskih dubleta u savremenom jeziku jeste model po kojem se u akcenatskoj normi usvaja sve ono što je svojstveno novoštokavskim govorima: “U naš savremeni standard ulazi sve ono prozodijsko bogatstvo koje nam nude govori novoštokavskog tipa. Drugačije rečeno za novoštokavski akcenatski standard može se prihvatiti svaki akcenat koji živi u novoštokavskim govorima (...)” (Peco 1987: 246). Peco (1987) dalje navodi nekoliko primjera akcenatskih dubleta za koje tvrdi da se oba prihvataju

kao standardni akcenat. Međutim, važno je i pitanje ravnopravnosti dubletnih rješenja: “Pitanje redosljeda navedenih akcenata ne bi trebalo da se javlja kao problem. Ako se **dva akcenta daju kao ravnopravni članovi akcenatskog sistema**, redosljed nije bitan. **Svak će upotrebljavati onaj akcenat koji je njemu običniji** (istakao J. H.).” (Peco 1987: 247).

Ovo bi se u kontekstu bosanske norme moglo povezati s načelom da ono što nije obično u Bosni ne bi trebalo ni da se upotrebljava/navodi kao ovjereni akcenatski dublet (jer, ne govorimo više o zajedničkoj srpskohrvatskoj akcenatskoj normi). Međutim, bez obzira na to što je bosanski prostor dijalekatski najujednačeniji, s najmanje razlika između standarda i dijalekata, značajne potencijalno ovjerene razlike u prihvatanju dubletnih rješenja mogu se naći i na samom bosanskom terenu koji ujedinjuje istočnu i zapadnu štokavštinu, ima govore s novoštokavskom progresijom, ali i novoštokavizirane govore i sl. Uz posebno pitanje mjerodavnosti općeupotrebnih spram teorijskih rješenja akcenatski dubleti ostaju važan i još neriješen segment u pogledu izgradnje ortoepske norme bosanskog standardnog jezika.

Lična imena u gramatikama i rječnicima

Svakako važi činjenica da imena inače, a posebno lična imena, spadaju u specificirani vid leksike i da se kao takva uglavnom specificirano, odnosno izdvojeno i posmatraju. Međutim, ne može biti jednak tretman pojedinih usko određenih stručnih termina (za koje se izrađuju terminološki rječnici) i ličnih imena koja su frekventni dio našeg leksičkog sistema ili jezika u cjelini. Zato nije neobično da se lična imena nalaze najprije u gramatičkim opisima jezika, zatim u pravopisnim rječnicima, a posebno i u rječnicima šireg obima.¹⁹ Zato vrijedi konstatacija: “Ističem, međutim, već u pristupu temi da bi bilo nerazumno tražiti za antroponomastički leksik znatniji prostor

¹⁹ Još je Vukov rječnik imao lična imena. (Ima ih rječnik JAZU, rječnik Matica i sl.) Up.: “Zbog podjele leksika na opći i posebni, normirani i nenormirani te zbog prakse koja u leksikografiji slijedi tu podjelu, u općim rječnicima manjeg formata, a takvi su u pravilu normativnog tipa, nema antroponimä. Kao i u svemu što se tiče jezika i njegove obrade, **izuzetaka ima i u tom detalju njegova opisa. Ima ih i u leksikografijama s vrlo bogatim leksikografskim naslijedom** (istakao J. H.).” (Bjelanović 1994: 119)

u jednotomnim rječnicima općeg tipa, ali da tog prostora mora bili onoliko koliko je potrebno da rječnik bude i ogledalo gramatičke strukture jezika kojem je on rječnikom – izvan svake je sumnje”. (Bjelanović 1994: 120) Tako enciklopedijski ili drugi rječnici užeg obima svakako da neće obuhvatiti lična imena u njihovom najširem korpusu, jer za to postoje posebni *imenari* ili leksikoni ličnih imena. Međutim, i u takvim će se rječnicima posebno voditi računa o akcentu, kao što je to u imenaru muslimanskih imena učinio Smailović (1977b), jer upravo Smailović (1977a) u više navrata naglašava važnost prilagođavanja imena našem fonetskom sistemu. Isto tako, Smailović (1977a) navodi da se na našem jezičkom području “muslimanskim imenima orijentalnog porijekla **nije (se) posvećivala odgovarajuća naučna pažnja** iako takva imena u nas postoje preko 500 godina, potpuno prilagođena fonetskom sistemu” (Smailović 1977a: 26), odnosno da osjetnu prazninu u proučavanju ličnih imena na našem jezičkom području treba što prije popuniti, jer: “Treba reći da je nedostatak naučne pažnje prema takvim imenima stvorio osjetnu prazninu u općem proučavanju antroponima (ljudskih imena).” (Smailović 1977a: 26) Naravno, ova praznina nije apsolutna i proučavanje ličnih imena je postojalo, samo ne u dovoljnoj mjeri.

U svom rječniku turcizama Škaljić (1965) navodi 503 muška i ženska lična imena, od kojih se neka ne slažu u akcentuaciji imena koja daje Smailović (1977). Smailović (1977a) ističe: “Šteta je što Škaljić nije obradio veći broj muslimanskih imena orijentalnog porijekla i što u predgovoru svoga rječnika nije dao nikakav osvrt na takva imena” (Smailović 1977a: 30).

Za muslimanska imena orijentalnog porijekla koje je obradio Ibrahim Kemura, Smailović (1977a) kaže da Kemurino djelo nema naučnu vrijednost kao Škaljićevo, jer je Kemura (1972) imena “obradio bez naučne aparature” (Smailović 1977a: 31): “**Najveći nedostaci Kemurina imenara su u tome što imena nemaju akcenta**, genitivnog ili vokativnog oblika²⁰ i što je dosta imena nave-

²⁰ Posebno razlike u akcentuaciji kod ličnih imena dolaze do izražaja u paradigmatiskim oblicima i to je još jedan faktor koji važnosti akcentuacije ličnih imena daje visok stepen. Ovdje se dodaju i oblici prisvojnih pridjeva nastali od ličnih imena.

deno bez ikakva značenja.” (istakao J. H.) (Smailović 1977a: 31). Iz prethodnog se jasno vidi naučno utemeljenje proučavanja akcentnog sistema u našoj antroponimiji.

U pogledu odnosa gramatičke literature prema antroponimiji, imamo sljedeći stav: “Normativne gramatike i ne zahvaćaju osobna imena u smislu da bi što propisivale, a time onda i otklanjale. Koliko ih se i dotiču biva to općenitije; više radi svoje potpunosti negoli samih imena.” (Šimundić 1988: 6) Šimundić (1988) ovdje, za razliku od nekih drugih uvida, ostavlja potpunu slobodu u izboru “pravilnih” imena, pa kaže: “Što mogu kada mora biti prihvaćeno svako ime koje se zateče, bez obzira koliko isto odudara od naravi ostalih imenica i imena. Dakle na tome su području gramatike posve nemoćne” (Šimundić 1988: 6). Međutim, stav kojim se jasno dopunjuje navedeno, glasi: “Za razliku od drugih antroponimijskih podgrupa, **lično ime odlikuje se punom slobodom izbora, ali ta automatski ne znači i odsustvo svakog ograničenja, jer ona i jeste ograničena tzv. antroponimijskom normom**” (Nikonov 1967: 111, prema Janković 1978: 6). Za *antroponimijsku normu* se navodi da je “implicitno data: zahtjev je da se odabirano ime i osjeća kao ime, da bude i priznato kao ime” (Drosdowski 1968: 9, prema Janković 1978: 6). To znači da su različiti imenski likovi nastali utvrđenim jezičkim zakonitostima (up. Hodžić 2018), a ne proizvoljnim intervencijama (kojih također može biti) i samo se dubletne forme koje potpadaju pod takve zakonitosti mogu uzeti u obzir kao relevantne. Znači, akcent imena mora biti *u duhu jezika* i jezičkih zakonitosti, a ne da apsolutno počiva na ličnom odabiru.²¹ Zato u pogledu ličnih imena i stoji konstatacija da su njihove varijante stvarni odraz jezičkih zakonitosti i prilika: “Varijante su, kao dijakronijski pokazatelji u prostoru i vremenu, važni kažiputi tumačenja arhetipskog imena, jer su nastale kao ishod jezičnih prilagodbi i odraz su jezičnih prilika koje su ih izazvale” (Šimunović 1989: 11). Tako će proučavanje dubletnosti kod ličnih imena biti u skladu s općim proučavanjem dubletnosti u bosanskoj ortoepiji.

²¹ Pa bi neko mogao u vlastitom imenu odrediti proizvolju nepostojeću akcentuaciju. No, i takve bi likove valjalo uzeti u razmatranje – ali kao idiolekt, sve dok se ne prošire na dijalekt i dalje na teren iole vrijedan pažnje standardu.

U *Gramatici bosanskoga jezika* (2000) na različitim mjestima su dati podaci o akcentu ličnih imena. Nekada se kod ličnih imena registruju akcenatski dubleti, a nekada ne. Načelno, dat je stav da se vlastite imenice (geografski nazivi, imena i prezimena i sl.) “upotrebljavaju onako kako se izgovaraju izvorno, dakle, kako ih govore sami mještani ili sami nosioci imena, odnosno prezimena” (Jahić 2000: 167). Međutim, daje se i određena mogućnost otklona, po sljedećem: “Vlastita imena upotrebljavaju se prema izvornom izgovoru kraja iz kojega potječu, a samo se u rijetkim slučajevima od toga odstupa” (Jahić 2000: 168). Ovo znači da ćemo uslijed mogućeg različitog izgovora vlastitih imena u konačnici imati ovjerene dublete, osim u rijetkim slučajevima.

Ilustrativno, pokazat ćemo postojane neujednačnosti među rješenjima datim u bosanskim normativnim priručnicima, što će reći da na ovom polju predstoje istraživanja koja će precizno opisati savremeno stanje.

Tako, Smailović (1977b: 299) i Škaljić (1966: 350) daju *Ismàil*, a Gramatika (2000) *Ismáil* (Halilović 2000: 200); Smailović (1977b: 191) daje *Dèrvīš* i *Dèrvīš* (*Dervīšev* i *Dèrvīšev*), Gramatika (2000) samo *Dèrvīš*, pa bi trebalo samo *Dèrvīšev* (Halilović 2000: 190); Smailović (1977b: 321) daje *Léjla*, *Léjlīn*, a Gramatika (2000) dubletno *Léjla* / *Lëjla* (Halilović 2000: 209); Smailović (1977b: 144) daje *Amìna* i *Amína*, Gramatika (2000) samo *Amína* (Halilović 2000: 188); Gramatika (2000) daje *Àjdīn* (Halilović 2000: 190), a Smailović (1977b: 135) *Àjdīn*. Ime *Mèhmed* nalazimo kod Škaljića (196: 453), ali i u rječniku koji se između ostalog bavi “akcenatskim nedoumicama” kod Bulića (2009: 232), dok Smailović (1977b: 333) daje *Mèhmed*. Smailović (1977b: 474) daje *Sulèjlmān* ili modifikovano *Sulèjmen*, dok je u Gramatici (2000) *Sulèjman*, kako je i uobičajenije u bosanskom savremenom jeziku. Isto tako, Bulić (2009: 36) daje *Azráil* i *Azráil*, a Škaljić (1966: 107) samo *Azráil*. Gramatika (2000) daje *Mèjrema* (Halilović 2000: 209), a ima i primjere *Mejrèma* i *Merima* (Jahić 2000: 114), dok Smailović (1977b: 343) daje *Mèrjema*

(gdje je u savremenom bosanskom uobičajeniji kratkouzlazni akcent na drugom slogu, s nemetateziranom likom, kao *Merjèma*, kako je dato i kod Škaljića (1966: 460), te *Mejrèma* (Škaljić 1966: 454).) Također, kod Škaljića (1966) je *Merìma* (Škaljić 1966: 460), kako je najuobičajenije danas u savremenom bosanskom, i kako daje Jahić (2000: 114), ali Smailović (1977b) ne daje uopće ovaj lik, već samo *Merìma* i *Mèrima* (Smailović 1977b: 343).

Detaljna analiza akcenta bošnjačkih imena orijentalnog porijekla bit će predmetom posebnog rada, a ovdje su primjeri dati samo u presjeku, ilustrativno. Naravno, neka od ovdje prikazanih dubletnih rješenja nikako neće odgovarati savremenom bosanskom jezičkom standardu, baš kao i u literaturi data akcentuacija imena *Allah*, dosta frekventnog u bosanskoj jezičkoj praksi. Škaljić (1966) tu daje dubletno rješenje, prikazujući čak pogrešan oblik vjerovatnijim: “Àllāh, Allāha i Àllah, Àllāha, zapravo Àllah *m* (ar.) *Bog*.” (Škaljić 1966: 82). Drugi, za nas potpuno neobičan, akcenatski lik čujemo često u medijima regiona, a u bosanskom jezičkom osjećaju on je potpuno stran.²²

²² Inače, već smo isticali pitanje izgovora imena u medijskom diskursu, gdje se kao posebna dilema nameće izgovor stranih imena, posebno kod jednog poznatog nosioca. Na primjer, posebno je pitanje kako u bosanskom izgovarati strana imena koja se ne mogu naći izvorno u bosanskom jeziku. Npr. da li je “običnije” *Dānte* Halilović (2000: 199), kao u Gramatici (2000), ili *Dānte* i *Dānte* koje nalazimo kod Bulić (2009: 76), odnosno, šta je s izgovorom *Dānte*? Gdje provjeriti ovaj izgovor u bosanskom? – Ovdje, zapravo, posljednjim pitanjem direktno aludiramo na to da još nemamo sistematično opisanu potpunu sliku izgovora domaćih i stranih imena u bosanskom, pri čemu će, a što je u skladu i sa zaključcima ovog rada, svakako neminovno morati biti riječi o ovjerenim akcenatskim dubletima i višestrukostima.

Zaključak

Izgovor domaćih imena stranog porijekla, ali i posebno izgovor stranih imena u bosanskom jeziku nameće se kao standardološka nužnost, naročito u pitanju upotrebe jezika u medijskom (javnom) prostoru, na radiju i televiziji, ali i u svim drugim vidovima standardojezičkog govorenja. Međutim, ujednačavanje i težnja za “pravilnim” izgovorom ne znači i apsolutno potiranje razlika u izgovoru, kao što i dopuštanje ovjerenih razlika ne znači i asposlutnu slobodu u načinu izražavanja. Zato se pitanje ovjerenih akcenatskih dubleta kod ličnih imena slaže ili uklapa s općom teorijom i praksom akcenatske dubletnosti i višestrukosti u bosanskom, u čemu se odražavaju opće jezičke (ovdje ortoepske) zakonitosti. Varijantnost u akcentuaciji pokazuje oko 10% građe, bilo u (ličnim) imenima ili u općoj leksici, što nije velik, ali nije ni zanemariv procenat.²³ Naravno, nisu sva lična imena time podložna varijantnosti u izgovoru. Posebno, nepodložnost dubletnosti u akcentuaciji odnosi se na imena za koja se može utvrditi jedan nosilac, a to se odnosi i na domaća lična imena i na svjetska (strana) imena za koje ne bismo trebali u praksi imati raznolika izgovorna rješenja, odnosno, za koje bismo trebali imati utvrđene izgovorne obrasce. Naročito, pitanje izgovora ličnih imena važno je u paradigmatiskim, a ne samo u osnovnim oblicima, jer su razlike u naglašavanju u takvim kategorijama često veće i primjetnije nego razlike u osnovnom obliku. Posebno je pitanje promjena u akcentuaciji kroz duže vremenske periode razvoja savremenog jezika, pa će, uzmemo li u obzir sve kriterije za izvođenje ortoepske norme, neka ranija akcenatska rješenja kod ličnih imena biti odbačena, a neka dopunjena ili osavremenjena dubletnim ili višestrukim rješenjima u akcentuaciji.

²³ Kod Hodžić (2018) uzorkovano anketiranje od ukupno 20 ispitanika s područja Krajine, Hercegovine, Srednje Bosne, Posavine i Podrinja pokazuje preko stotinu bošnjačkih ličnih imena s akcenatskim varijacijama. Pošto se određen broj akcenatskih dubleta kod ličnih imena daje i kod Smailović (1977), a određen broj se dobija kontrastivnom analizom postojećih rješenja u našim priručnicima, ova tema je posebnim predmetom istraživanja (up. Hodžić 2018).

Literatura

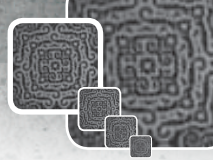
- Agić, Senad (1996): *Muslimanska lična imena*, KAJ – Biblioteka Lingvistika, Zagreb.
- Agić, Senad (2009): *Muslimanska lična imena (zvučni snimak)*, Biblioteka za slijepa i slabovidna lica, Sarajevo
- Alić, Elmedina (2017): *Akcentat u standardnom bosanskom jeziku*, Slavistički komitet, Sarajevo.
- Bjelanović, Živko (1994): “Antroponimi u općem rječniku”, *Filologija* 22–23, Zagreb, 119–126.
- Bošnjak-Botica, Tomislava, Jelaska, Zrinka (2008): “Skлонidba muških dvosložnih imena i naglasna dvojnost”, *Jezik* 55, Zagreb, 143–150.
- Bulić, Refik (2009): *Rječnik pravopisnih, obličkih i akcenatskih nedoumica u standardnome bosanskom jeziku*, Bosanska riječ, Tuzla.
- Čilaš Šimpraga, Ankica, Ivšić Majić, Dubravka, Vidović, Domagoj (2018): *Rječnik suvremenih hrvatskih osobnih imena*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.
- Čirgić, Adnan, Šušanj, Jelena (2013): *Akcentatski savjetnik*, Ministarstvo prosvjete, Podgorica.
- Dabić, Bogdan (1979): “Transkripcija i adaptacija imena iz slovenskih jezika”, u: Šipka, Milan, *Pravopisne teme III (transkripcija i adaptacija stranih imena)*, Radovi VI, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Odjeljenje za jezik, Sarajevo, 35–89.
- Halilović, Senahid (2000): “Morfologija”, u: Jahić, Dževad, Halilović, Senahid, Palić, Ismail, *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica, 173–324.
- Hebib-Valjevac, Naila (2013): “Akcentatske razlike/sličnosti između B/H/S jezika s posebnim osvrtom na stanje u Bosni i Hercegovini”, u: *Zbornik radova: Tuzla. Grad na zrnu soli, Referati s Međunarodnog lingvističkog skupa, Tuzla: 14 – 16. septembar*

- 2007, Bosansko lingvističko društvo – Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa, Tuzla.
- Hodžić, Jasmin (2018): “Akcenatske alternacije kod antroponima u savremenom bosanskom jeziku”, referat na konferenciji *Sarajevski filološki susreti 5*, 20–22. Septembar 2018, Bosansko filološko društvo, Sarajevo.
- Jahić, Dževad (2000): “Fonetika i fonologija”, u: Jahić, Dževad, Halilović, Senahic, Palić, Ismail, *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica, 83–173.
- Janković, Srđan (1977): “Nova lična imena u bosanskohercegovačkih Muslimana”, *Književni jezik*, VI/4, Sarajevo, 3–16.
- Janković, Srđan (1980): “Imena i nazivi iz arapskog”, u: Šipka, Milan, *Pravopisne teme IV (transkripcija i adaptacija stranih imena)*, Radovi VII, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Odjeljenje za jezik, Sarajevo, 9–73.
- Janković, Srđan (1980): *Nova lična imena u bosansko-hercegovačkih Muslimana*, Makedonska akademija na naukite i umetnosti, Skopje.
- Jokanović-Mihajlov, Jelica (2013): *Akcentat i intonacija govora na radiju i televiziji*, drugo izdanje, Društvo za srpski jezik i književnost Srbije, Beograd.
- Kadić, Safet (2014): “O krivotvorinama imenâ – Original i repríza amidže Idríza”, u: Kadić, Safet, *Bosanski jezik između lingvocida i lingvosuicida (sociolingvistički eseji i ogledi)*, Planjax komerc, Tešanj, 417–430.
- Kapović, Mate (2015): *Povijest hrvatske akcentuacije: Fonetika*, Matica hrvatska, Zagreb.
- Kolonić, Ishak (2006): *Vlastita imena naroda u Bosni i Hercegovini; njihovo značenje i porijeklo*, Tampeldo, Velika Kladuša.
- Kozomara, Dragomir (2018): *Naučimo akcente*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Istočno Novo Sarajevo.

- Lisičić, Sulejman (2009): *Nova imena Bošnjaka u BiH*, Opća biblioteka, Maglaj.
- Peco, Asim (1987): “Vuk-Daničićevi akcenatski principi i naša standardna prozodijska norma”, u: Peco, Asim, *Iz jezičke teorije i prakse*, Naučna knjiga, Beograd, 236–241.
- Smailović, Ismet (1955): “O izgovoru i transkripciji orijentalnih riječi i imena”, *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 4/5, Zagreb, 142–144.
- Smailović, Ismet (1974): “Naredni zadaci naučnoistraživačkih i stručnih institucija u proučavanju jezika i u jezičnoj standardizaciji u Bosni i Hercegovini – referat”, u: Šipka, Milan i dr. (prir.) *Mostarsko savjetovanje o književnom jeziku*, Institut za jezik i književnost – NIP Oslobođenje, Sarajevo, 139–146
- Smailović, Ismet (1977a): “Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini”, u: Smailović, Ismet, *Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini*, Monografije 1, Dio prvi, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Odjeljenje za jezik, Sarajevo.
- Smailović, Ismet (1977b): “Imenar (rječnik) muslimanskih imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini”, u: Smailović, Ismet, *Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini*, Monografije 1, Dio prvi, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Odjeljenje za jezik, Sarajevo.
- Šimundić, Mate (1988): *Rječnik osobnih imena*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.
- Šimunović, Petar (1989): “Ime i jezična norma”, *Onomastica Jugoslavica* 13, Razred za filološke znanosti JAZU, Zagreb, 7–19.
- Šimunović, Petar (2009): *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*, Izabrana djela, knj. V, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb.
- Šipka, Milan (1987): *Književnojezička politika i jezička kultura*, Sarajevo.

- Škaljić, Abdulah (1966): *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo.
- Telebak, Milorad (2009) *Muzika riječi. Ka govornoj kulturi*, Republički pedagoški zavod, Banja Luka.
- Valjevac, Naila (2004): “Govor i standardnojezička norma”, *Zbornik radova Pedagoškog fakulteta u Zenici II/2*, Zenica, 47–70.
- Valjevac, Naila (2005): “Standardna novoštokavština i jezička situacija u Bosni i Hercegovini”, u: *Standardna novoštokavština i bosanskohercegovačka jezička situacija*, Radovi XVII, Institut za jezik u Sarajevu, Sarajevo, 4–112.
- Valjevac, Naila (2009): “Bosanski standardni jezik i njegova prozodijaska norma”, u: *Bošnjački pogledi na odnose između bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika*, Institut za jezik, Sarajevo.
- Valjevac, Naila (2009a): “Akcenatske sličnosti i razlike između bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika s posebnim osvrtom na jezik u BiH”, u: *Bošnjački pogledi na odnose između bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika*, Institut za jezik, Sarajevo.

A NOTE ON THE ACCENTUATION OF BOSNIAN PERSONAL NAMES – A NORMATIVE VIEW

Abstract: This article provides an overview of the numerous identifiable accent variations in modern Bosnian, specifically, we give examples of accentual doublets and variations of Bosnian antroponimes, i. e. personal names. The focus of research will be on the principle that verifies dialectical specifics into standard verified norms, and which forms are finally present in resources of Bosnian orthoepic norm. Special attention will be given to the theoretical aspect of contemporary accentology focusing on the analysis of the causes of present accentual variations in pronunciation of personal names in Bosnian, from a perspective which is set as the contemporary orthoepic norm. The aim of it all being viewing the big picture of accentuation of personal names in Bosnian standard orthoepy.

Key words: accentual doublets, anthroponymy, personal names, orthoepic norm, Bosnian language

Izjava autora o nepostojanju sukoba interesa i poštivanju općih etičkih kodeksa:

Autor potvrđuje da ne postoji nikakav stvarni ili mogući sukob interesa vezan za ovaj tekst te da je tekst napisan u skladu s etičkim kodeksima prema preporukama COPE (Comitee of Publishing Ethics).